

2. Дерманова И.Б. Креативность, личностные особенности и стратегии совладания старших школьников / И.Б. Дерманова, М.А. Крылова // Ананьевские чтения, 2004: Материалы научно-практической конференции – СПб, 2004. – С. 384-386.
3. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 176 с.
4. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи): монографія / І.М. Козловська. – Львів: Світ, 1999. – 302 с.
5. Овчаров С.М. Навчаємося творити: розвиток креативних здібностей школярів / С.М. Овчаров, К.В. Овчарова. – Полтава: АСМІ, 2011. – 108 с.
6. Современный словарь иностранных слов: ок. 20000 слов. – СПб: Дуэт, 1994. – 740 с.
7. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М.А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

УДК 382.314.5:811.11

**ДО ПИТАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ**

Погребняк Н.М.

*Кримський юридичний інститут Національний університет
“Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*

У даній статті автор розглядає основні проблеми та перспективи розвитку сучасних національних систем в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, розвиток педагогічної науки, освітня реформа.

К ВОПРОСУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ

Погребняк Н.Н.

В данной статье автор рассматривает основные проблемы и перспективы развития современных национальных систем в условиях глобализации.

Ключевые слова: глобализация, глобализационные процессы, развитие педагогической науки, образовательная реформа.

TO THE ISSUE OF GLOBALIZATION IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL EDUCATIONAL SYSTEMS

Pogrebnyak N. N.

In this article the main problems and future development of pedagogical science in the sphere of globalization are presented.

Key words: globalizacia, globalization processes, development of pedagogical science, educational reform.

Постановка проблеми. Сучасний світ складний і суперечливий. В умовах становлення та розвитку економіки, стрімких процесів глобалізації проблеми освіти вже стали пріоритетними в усьому світі, оскільки вони визначають майбутнє будь-якого народу в цілому. Сьогодні стало звичаєм характеризувати сучасну добу історії як епоху глобалізації. Прийшов час, коли кожній людині необхідно одержати комплекс екологічних, економічних і юридичних знань у системі глобальної освіти і навчитися раціонально використовувати Інтернет як інструмент безперервної самоосвіти. Вплив глобалізації на сферу науки має різні прояви. Відбувається зміна тематик наукових досліджень, країни зближуються, запозичуючи елементи успішного досвіду та кращих практик інших країн.

Вплив глобалізації особливо відчутний у сфері вищої освіти. Саме туди ринок увійшов особливо настирливо, викликавши такі явища, як приватизація, розподіл витрат і часова зайнятість. І саме там під загрозою виявилися гарантії права на працю, академічні свободи й місцева культура.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що сьогоденні питання глобалізації в галузі педагогічної освіти знаходиться в центрі уваги багатьох науковців (Л. Гумільов, В. Ільїн, О. Панарін, Е. Поздняков); зарубіжних (Б. Ліндсі, Ш. Слотер, Л. Леслі, П. Скотт), зокрема британських дослідників (М. Кларін, С. Джордж, С. Болл та ін.).

Мета даної статті. Розглянути та проаналізувати основні проблеми та перспективи розвитку педагогічної освіти в сучасних умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато істориків схильні розглядати глобалізацію, як виключно сучасний феномен, який з'явився завдяки розвитку інформаційних, телекомунікаційних та транспортних технологій, стрімкого розвитку фінансового світу, а також завдяки діяльності міжнародних економічних організацій. Вирвана з історичного контексту, глобалізація розглядається як яскраве підтвердження перемоги економічної сили над політичною владою, тобто державою.

Становлення і розвиток глобалізації своїми коріннями уходить у спадщину мислителів античності, а сучасна ситуація як ніколи потребує нових пошуків, нових історико-філософських способів з'ясування процесів розвитку історії, які відбуваються на основі сучасного технологічного рівня розвитку суспільства.

Так, науковець Брінк Ліндсі розглядає глобалізацію, яка спостерігається останні 15-20 років. Світ вже переживав першу хвилю глобалізації в кінці XIX початку XX ст., і вона закінчилася крахом. Нинішня хвиля викликана в першу чергу не розвитком технологій (як вважають “глобалісти”), і не свідомо проведеної політикою “ринкового фундаменталізму” (як вважають “антиглобалісти”). Її головна причина – сталий поступальний розвиток світової економіки, підвищення добробуту широких мас та суттєві зміни в освіті [2].

Щоб підготуватися до розв'язання педагогічних проблем, зумовлених новим часом, треба спробувати визначити ті ознаки, які тільки-но почали окреслюватися, але поки що не сприймаються як типові складові майбуття. З цього погляду, на нашу думку, надзвичайно цікавим є дослідження, виконане у 2002 р. групою дослідників з восьми країн світу (США, Англія, Німеччина, Єгипет, Японія, Фінляндія, Індія,

Угорщина), які на замовлення Товариства досліджень підліткового віку (Society for Research on Adolescence) склали доповідь «Підготовка підлітків до майбутнього: нові можливості, нові ризики». Варто прокоментувати деякі результати цього унікального міжнародного міждисциплінарного дослідження, що допомагає визначити контури майбутнього з урахуванням його нових можливостей і нових проблем. Але перед тим, як звернутися до матеріалів дослідження, з'ясуємо, який зміст вкладається в термін «глобалізація».

Термін «глобалізація», поняття «глобальна освіта» стрімко увірвалися в життя, утвердилися в науковому й політичному лексиконі, засобах масової інформації. У сучасних умовах глобальна освіта виступає найбільш ефективним засобом позитивного розвитку процесу глобалізації, оскільки лише освічене суспільство здатне критично оцінити й розумно протиставити позитивні процеси розвитку негативним, позбавитися анархії й насилля. У новому тисячолітті саме глобальна освіта може забезпечити активну участь світової науки і громадськості в управлінні розвитком цивілізації [1].

Глобальна освіта – це не просто сукупність національних освітніх просторів і систем. Це – особлива мегасистема, де задаються й реалізуються універсальні цілі освітньої політики, а домінуюче значення набувають спрямовані на їх досягнення міжнародні зв'язки і відношення в галузі освіти. Наприклад, Шейла Слотер і Леррі Леслі у своїй книзі «Академічний капіталізм» (1997) стверджують, що глобалізація політичної економіки в кінці XX - початку XXI ст. підриває складені за останнє століття моделі університету [8]. Натомість, більшість експертів вважає, що глобалізація вимагає масштабності, роблячи «злиття організацій перевагою в умовах світу, що глобалізується». Тільки цими міркуваннями, вважає П. Скотт, і можна пояснити процеси злиття вищих навчальних закладів, що почалися, у Великобританії, зокрема Імперського коледжу (Imperial College) і Університетського лондонського коледжу (University College of London) або Манчестерського університету і Університету Юміст [6]. Дійсно, обидва нових навчальних заклади повинні перевершити Оксфорд і Кембрідж за допомогою науково-дослідницького складу. Однак, поки мова йде лише про розміри обігу коштів, що виділяються, а не про одержані результати. Окрім

того, звичайне злиття не забезпечує необхідного для наукових досліджень «академічного» духу.

Останні десятиліття відзначені дією глобальних освітніх тенденцій, які М. Кларін назвав «мегатенденціями». До їх числа відносяться:

- зростаюча масовість освіти і її безперервний характер;
- висока значимість освіти як для індивіда, так і для суспільства;
- орієнтація на активне засвоєння людиною не стільки знань, умінь і навичок, скільки способів пізнавальної діяльності;
- адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості;
- орієнтація навчання на розвиток особистості й забезпечення ним створюваних можливостей і якостей [5].

Під впливом глобалізації розвиток освіти в світі вступить у якісно нову фазу – фазу міжнародної інтеграції, яка є наслідком інтернаціоналізації освітньої сфери. Інтеграція характеризується взаємним зближенням, взаємодоповнюваністю і взаємозалежністю національних систем освіти.

Завдання освіти та професійної підготовки стає сьогодні стратегічним завданням, що зумовлює подальший розвиток держави. Розширення міждержавних контактів спонукає молодь до розширення знань та інтересів. Традиційні університети повинні зрозуміти, чим в реальності є глобалізація в сфері освіти. При більш близькому розгляді з'ясовується, що більшість суперників традиційної системи освіти концентрують свої зусилля на маркетингу й доставці навчальних курсів кінцевим споживачам, виявляючись лише частиною збутового ланцюга. Сфера їх інтересів обмежена програмами й курсами, що знаходять найбільший попит на ринку, зокрема, з управління, інформаційних технологій і та ін. Сьогодні, у тому числі й під впливом глобалізації, стає все більш очевидним, що основний виклик університетам кидають не надлишкова віра у всемогутність технології й ринкова конкуренція, а необхідність підтримувати інтелектуальну й культурну різноманітність і забезпечувати рівність можливостей для всіх бажаючих одержати освіту й долучатися до наукових знань.

Події останніх років примушують нас переглянути свої погляди на місце освіти в сучасному суспільстві. Всесвітня глобалізація поступово проникає в усі сфери соціального життя і, зокрема, у сферу освіти. Необхідно звернути увагу на тенденції, які приводять освітні системи

багатьох країн на шлях всесвітньої глобалізації. Це однаковою мірою стосується цілей, змісту, засобів і форм освіти, навчальних засобів і форм освіти, навчальних закладів різних типів і видів. Сьогодні вже немало зроблено в цих напрямках, а багато чого знаходиться в стадії змін. У навчальному процесі повинні використовуватись різноманітні інноваційні педагогічні методики, основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця: імітаційні технології, технологія “кейс-метод”, методика відео тренінгу, комп’ютерне моделювання, інтерактивні технології, технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань, проектна технологія, інформаційні технології, технології диференційованого навчання.

Результативність інноваційної діяльності в галузі вищої освіти має розглядатися як функція оптимізації інноваційної культури та поведінки учасників освітнього процесу, зростання творчого потенціалу викладачів і студентів, їх готовності до сприйняття та використання інновацій, дотримання методологічних принципів та усунення психологічних бар’єрів в інноваційній діяльності.

Процес активного розширення Європейського союзу вступив у фазу радикальних геополітичних перетворень. Мова йде не тільки про подолання різниці і бар’єрів в економічній і фінансовій сферах і створенні єдиного економічного простору, а також про формування у громадян європейської самосвідомості й ідентичності; розуміння й усвідомлення громадянами Євросоюзу своєї приналежності до європейської свідомості повинно базуватися на розвитку єдиного культурного й наукового європейського простору. Проблема полягає в тому, щоб цей простір став «єдністю різноманітності», тобто ґрунтуючись на визнанні цінності окремих національних культур, і в той же час інтегрував у єдине ціле особливість і специфічність кожної з них. Важлива роль у процесі формування європейської ідентичності належить системі освіти, визнаній готувати молоде покоління європейців до життя в межах об’єднаної Європи. Як відмічається в Резолюції Європейського парламенту з питання культурного співробітництва в межах Євросоюзу, культура й освіта, будучи суспільним благом, одночасно виступають найважливішими факторами економічного розвитку [3].

Найбільші фінансові й економічні інститути хотіли б сьогодні відігравати роль провісників всезагальної раціональності. Насправді освітня модель у тому вигляді, в якому вона задумана, відповідає основній логіці глобалізації: освіта розглядається як фактор виробництва, що впливає на виробництво, а також на можливість залучення капіталів, на розвиток конкуренції й створення робочих місць. Прихильники цієї точки зору, зменшуючи витрати на освіту, які забезпечуються державою, вводять ринкові механізми й цінності з явними перевагами ринковим економічній цілі при підготовці кадрів.

Можна виділити три найважливіші рушійні сили, які, діючи спільно, змінили як умови роботи сучасного університету, так і їх спрямованість і функціональні можливості:

– розвиток наукоємних економічних систем і «суспільства знання», що веде до необхідності розширеного охоплення населення навчанням в університетах, підвищення середнього рівня освіти й підготовки. Цей же фактор обумовлює підвищення витрат і загострення конкуренції у вищій освіті й дослідженнях, що, у свою чергу, веде до виникнення різного роду ієрархій. Сьогодні об'єктивно вимогою науково-технічної революції є збільшення випуску кадрів і кадрів все більш високої кваліфікації. Отже, необхідне розширення контингентів вищих шкіл;

– зростання значення нових інформаційних і комунікаційних технологій для деяких аспектів діяльності університету: викладання, навчання, досліджень, служіння суспільству. Цей новий фактор веде до необхідності переосмислення освітнього процесу, ролі індивідуалізованого інтерактивного навчання, особистих контактів, командної роботи. Використання нових інформаційних технологій веде до укріплення внутрішньодисциплінарних зв'язків у всьому світі;

– зростаюча глобалізація поступово приводить до глобальної конкуренції за студентів і дослідницькі контакти, у зв'язку з чим особливу гостроту набувають проблеми якості й порівнюваності програм і результатів, однорідності й різноманітності, а також методи використання переваг культурної багатолікості.

Продовжувані суперечки про співвідношення особистості й суспільства в освіті – особливо у вищій – висують на передній план питання рівня охоплення, доступності й рівноправ'я, а також доставляння програм, численних кар'єр, продовження освіти.

Технології, глобалізація й конкуренція, що з особливою силою за-
явили про себе в останні десять років, помітно змінили основу вищої
освіти в світі. Нові фактори, що вступили до гри на освітньому полі,
методично змінюють образ вищої освіти. Важливо, окрім того, що всі
ці фактори діють не окремо, а впливаючи один на одного: технології
породжують конкуренцію й прискорюють глобалізацію, яка у свою
чергу стимулює зростання конкуренції. Так що жоден з них не можна
аналізувати, не враховуючи впливу інших факторів [4].

Сьогодні вищі навчальні заклади є конкурентами не лише на рин-
ку ідей, а виступають як такі і на економічному ринку, змагаючись за
студентів, викладачів, засоби й репутацію.

Модель «три плюс два» (три роки для одержання ступеня бакалав-
ра плюс два – ступеня магістра, що замінює п'ятирічну програму, яка
є еквівалентом американського магістерського ступеня) зможе сприя-
ти розширенню європейського освітнього ринку для студентів усього
світу. Але конкуренція в Європі передбачає не лише реструктурування
схем одержання ступенів. Деякі вищі навчальні заклади для збільшен-
ня числа іноземних студентів розширюють, наприклад, об'єм програм,
що викладаються англійською мовою. Наприклад, виробництво типу
Microsoft і Novell являє собою величезний «паралельний всесвіт» (тер-
мін, запропонований Кліффордом Адельманом), пропонуючи освітні
послуги й сертифікати по всьому світові, як на он-лайнній основі, так
і шляхом індивідуальних занять, діючи поза традиційної системи акре-
дитації і атестатів про вищу освіту. За його даними, до початку 2000 р.
лишько 1,6 млн. людей у всьому світі одержали приблизно 2,4 млн. атес-
татів у галузі інформаційних технологій. Наприклад, Cisco Systems про-
понує свої послуги на 19 мовах у будь-якій точці Земної кулі.

Ідеологічною основою глобалізаційних перетворень став неолібералізм.
Трактований на ранніх етапах його розвитку (у 60-х р. ХХ ст.)
як суто економічна ідеологія, він поступово поширився на політичну, а
потім і на всі сфери соціального життя, у тому числі й на освіту. З «не-
популярної секти», перебування в якій, за образним висловом відомого
англійського економіста С. Джорджа (S. Gorge), «соромно навіть було
публічно афішувати, неолібералізм перетворився на домінуючу світову
релігію зі своєю догматичною доктриною, духівництвом, законодав-
чими інституціями і, що, мабуть, є найважливішим, зі своїм пеклом

для грішників, які осмілюються поставити під сумнів або послухатися його істин та настанов».

Отже, глобальна експансія неолібералізму і стала основним чинником розвитку конвергентних тенденцій в освітніх реформах нашого часу. Така конвергенція має передусім не простий, не безпосередній, а, за формулюванням одного з провідних англійських соціологів освіти С. Болла (S. Ball), парадигмальний характер, тобто здійснюється на рівні принципів, стратегій, операційних механізмів реформ. Результатом конвергентних процесів парадигмального характеру є, по-перше, зміни, що відбуваються з учасниками освітніх процесів, освітніми структурами, змістовими та процесуальними аспектами діяльності закладів освіти; по-друге, зміна результатів діяльності освітніх систем, передусім, у забезпеченні рівності та справедливості в освіті.

Загальні принципи неоліберальної ідеології освітніх реформ:

- обмеження функцій держави в галузі освіти;
- поширення на галузь освіти ринкових механізмів конкуренції;
- поширення теорій соціального вибору на галузь освіти;
- методологічний індивідуалізм: людина як вільний, раціональний, автономний, самозацікавлений індивід;
- розвиток «нового менеджризму», тобто поширення принципів та механізмів менеджменту, характерного для сфери приватного бізнесу, на соціальну сферу, зокрема на галузь освіти;
- роздержавлення освітньої галузі, приватизація освітніх послуг, їх «контрактуалізація», «консьюмероцентризм»;
- децентралізація, революція управління освітньою системою.

Наприклад, аналіз освітньої політики консервативної партії у Великобританії свідчить про домінуючу концепцію «корисного» навчання, яка насамперед виявилася в стратегічному плануванні фінансових інвестицій у сектор професійної освіти дорослих, у той час як сектор загальної непрофесійної освіти дорослих, особливо після реформи 1992 року, став фактично самофінансованою галуззю [7]. Держава передала відповідальність за нього місцевим органам освіти, добровільним організаціям, благодійним товариствам та окремим особам.

Висновки. Таким чином, кінець ХХ – початок ХХІ ст. став періодом «пандемії» освітніх реформ, головним чинником яких є глобалі-

заційні процеси, що охопили світ. Складний та багатовимірний вплив цих процесів на освіту зумовлюється, зокрема:

- утворенням ринку послуг (однією з яких є освіта) та робочої сили (яка формується в закладах освіти);
- перетворенням знань на продуктивну силу та розвитком так званого суспільства знань (що потребує безперервної освіти);
- якісно новим етапом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що слугують засобом поширення названих аспектів глобалізаційних перетворень, і є самостійним їх проявом і навіть умовою активізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биргит Брок-Утне Анализ глобальных факторов, влияющих на современную образовательную систему, на примере европейских университетов // Биргит Брок-Утне // Высшее образование в Европе. – 2002. – Т. XXVII, № 3. (www.technical.bmstu.ru).
2. Бринк Линдси “Глобализация: повторение пройденного“, 2006. – 355 с.
3. Данильченко В.М. Глобализация и образование в XXI веке // В.М. Данильченко // Высш. образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 44–47.
4. Лактинова Г. Виховання в епоху глобалізації: нові можливості, нові ризики // Г.Лактинова // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 2– 6.
5. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе / М.В. Кларин // М.: Знание, 1989. –80 с.
6. Скотт П. Становимся глобальними // П.Скотт // Инновации в образовании. – 2003. – № 6. – С. 111–113.
7. Фабиани Г. Система образования и формирование европейского сознания // Г.Фабиани // Инновации в образовании. – 2003. – № 6. – С. 113–115.
8. Slaughter S., Leslie L. Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University Baltimore / London: John Hopkins University Press, 1997.